

Pravidla z MŠ Sluníčko v Třeboni, třída Vrabčáků

Vybrat a nastolit s dětmi ta správná pravidla bývá pro učitelku velmi náročná činnost. Na základě vlastní zkušenosti mohu prohlásit, že fungování komunikace v MŠ lze zajistit i podle pravidla jediného. Jeho autorkou je Hana Švejdomá. Pravidlo zní: *Nesmí to bolet.*

Uvedená ukázka fungování tohoto pravidla je z integrované třídy pro děti s vadami řeči, ve které bylo 14 kluků a tři holčičky. Většina kluků byla ve věku 5-7 let.

Komunitní kruh

Otázky:

Co bych nechtěl, aby se mi u nás ve školce přihodilo?

Co bych nechtěl, aby mi někdo udělal?

Děti často opakovaly, že by nechtěly, aby je někdo bouchal, porážel, ubližoval jim. To vše jsme shrnuli do poučky: *Aby to nebolelo.*

K ilustraci můžeme děti nechat nakreslit dítě, které pláče, protože mu někdo ublížil (třeba ho kopl nebo povalil kamarád), a obrázek škrtnout.

Praktické situace

Byla jsem vděčná za každou situaci, která dala podnět k diskusi nad tím, co všechno může bolet. Nejrychleji jsme zvládli vše, co se týká fyzické bolesti.

Kluci se rádi prali a zápolili, což jsem se jim bláhově snažila zakazovat. Ale kluci mě přesvědčili, že se můžou prát a nemusí to bolet. Jen je třeba, aby se zápasy odehrávaly na žíněnce a z dosahu nebezpečných předmětů, a mohou se prát a zápolit po libosti. Ovšem také jsme se dohodli, že hra končí v momentě, kdy někdo zakřičí *Au!*, kdy se objeví slzička a nebo jiný výraz bolesti.

Obdobně to bylo s honičkami na zahradě, běháním po třídě, hlučností při hře. Když se kluci při stavbě lodě ze židlí a žíněnek a následném lovu žraloků příliš rozkřičeli, stačilo, abych si zakryla uši dlaněmi a přidala patřičnou grimasu. Děti utichly. *„Děkuji vám, námořníci, už mě začínaly bolet uši a víte přece, že jsme se domluvili.“* *„Jasně,“* řekl Ondra, *„nesmí to bolet, my víme!“* A hra se dále odehrávala v podstatně tišší atmosféře. Při svačině jsem pak nezapoměla ocenit, jak mi pomohlo, když se ve třídě ztišil hluk, mohli jsem alespoň se Zdendou procvičovat „r“ a dneska nám to skvěle šlo.

Když při běhání a skotačení v parku někdo někoho porazil a způsobil mu bolest, stal se na chvíli pozorovatelem a spolu se mnou sledoval, jak se dá opatrně běhat a do nikoho nenarazit. Tento přirozený důsledek porušeného pravidla vymyslely děti a také se stalo, že si ke mně přišli stoupnout samy od sebe dva sražení běhači a se smíchem mi vysvětlovali, že jdou ke mně, protože se srazili, až upadli.

Dodržování pravidla, které si děti samy hlídaly a kontrolovaly, jim v důsledku umožnilo mnohem větší svobodu pohybu a činností, kterou jsem si dětem v takové míře nedovolila nikdy dát s obavou, že by se mohly zranit nebo si vzájemně ublížit. Současně je však pravidlo vedlo k sebekontrolě a odpovědnosti při jeho dodržování s vědomím důsledků, které z jeho nedodržení vyplynou.

Trošku déle trvalo, než se, a opět v praktické situaci, nám zdařilo přijít na to, že bolet mohou i jiné věci než rány pěstí:

Zdenda seděl osamoceně u stolečku a plakal. Sedla jsem si k němu, dotkla se jeho ruky a zkusila empaticky zareagovat: „Jsi nějaký smutný, Zdendo, asi se ti stýská nebo tě něco bolí. Můžu ti nějak pomoci?“

Chvilku se ozývalo přerývané vzlykání a po chvíli se Zdenda svěřil: „Kluci mě nechtějí do party, ať jim tam nelezu.“

*„Jejda,“ odpověděla jsem, „to bolí, vid', když tohle řekne kamarádovi kamarád.“
„Jo, to bolí,“ vzlykal Zdenda a mně nezbývalo, než nabídnout pomocnou ruku.
Došla jsem za kluky, kteří si udělali sídlo party v kreslicím koutku.*

„Mám takový pocit, kluci, že jeden váš kamarád má nějakou velkou bolest. Sedí u stolečku, pláče a je mu smutno. Nemohl by mu někdo z vás pomoci?“

Pomocníci se našli hned dva a po krátké domluvě, kterou jsem z povzdálí pozorovala, se Zdenda vrátil do party.

Příběhy a hry s příběhy

Většina třídy milovala Harryho Pottera. Popravdě řečeno i já mám tuto literární postavu v lásce, ale co s ní ve školce? Na naše kluky byl ještě příliš složitý, s knihou se mi pracovat nedařilo, ale pak mě něco napadlo.

Harry je přece kouzelník a má neviditelný plášť a mohl by být s námi ve třídě tak, aby ho nikdo neviděl. A od toho dne s námi začal Harry komunikovat formou dopisů posílaných po sově, zadával úkoly, vymýšlel hry. Nikdy nezapomněl připomenout pravidlo *Nesmí to bolet*.

Kluci plnili jeho úkoly s nadšením a hra nám vydržela až do konce roku, kdy se s dětmi při nočním pobytu na chalupě Harry rozloučil. Byl pro nás nejen kamarádem, ale i vzorem k tomu, jak ochraňovat slabší, pomáhat ohroženým, všimnout si krás kolem sebe a oceňovat odvahu, vytrvalost, pracovitost a vůbec všechny pozitivní morální hodnoty.

Příběhy a literární texty můžeme využít i při dramatizacích, improvizacích, pantomimách a dalších dramatických činnostech. O jejich zásadách se již zmiňujeme výše.

Interaktivní hry

Hry, ve kterých dochází k interakci mezi hráči, ale ne jako mezi soupeři, ale na základě kooperace a prosociálního chování. V těchto hrách je někdo zachraňován, někdo potřebuje s někým komunikovat, domlouvat se, hledat společná pravidla. Např.:

Hrajeme s dětmi honičku na Mrazíka. Koho se Mrazík dotkne, zmrzne. Vysvobodit ho může kamarád tak, že ho podleze.

„To je hloupost, podlízat,“ říká Míša. „Měl by ho obejmout, aby ho zahřál.“

To má logiku, ale několik kluků si myslí, že by bylo lepší podlézat, protože je u toho větší legrace.

Začíná dohadování, které končí kompromisem. Ponecháváme obě varianty. Kdo bude chtít vysvobodit kamaráda, může ho obejmout nebo podlézt.

Rituály

K tomu, abychom si potvrdili určitou domluvu, nám sloužily rituály.

Jeden z nich si kluci vymysleli při hře „na partu“ a pak jsme ho úspěšně používali při každé příležitosti, kdy bylo třeba potvrdit slovo.

Když jsme se třeba domluvili, že po zavěšeném mostku přes potok půjdeme v řadě za sebou a každý bude chránit kamaráda před sebou, stoupli jsme si do kruhu a poskládali natažené pravé ruce na sebe ve vysoký komín, který jsme rozhoupali v rytmu slov: *„Tohle slovo platí, nebo leze z gatí!“*

Děti se tohoto rituálu dožadovaly při každé sebemenší příležitosti a je pravdou, že takto potvrzené slovo se až na mizivé výjimky dodrželo.

Přirozené důsledky

V průběhu roku bylo mnohokrát nutné určit krátkodobé pravidlo, které nám pomůže zvládnout nějakou situaci, a k němu důsledek jeho porušení.

Např. napadl mokrý sníh a vytvořil na chodnicích nepříjemnou kaši. Do takového počasí se obvykle bojíme s dětmi jít, protože jsou po několika minutách promočené. Děti smutně koukají na tu padající nádheru:

„Půjdeme na zahradu, postavíme sněhuláka,“ loudí kluci. „Proč ne,“ souhlasím na první pokus. „Ale ten sníh je velice mokrý. Co když se někdo umočí, nastydne a pak bude stonat?“ „My se neumočíme, my budeme opatrní,“ křičí kluci. „To by bylo fajn, ale umočit se člověk může, i když nechce. Třeba upadnu, nebo budu dělat kouli a promáčím si rukavice. Nebo mi nateče do bot.“ „Tak kdo se umočí, půjde do školky,“ navrhuje kluci a já souhlasím.

Ale musí mi nejdříve slíbit, že mi každý řekne, když bude mokrý. A teď už jen stačí domluvit se s kolegyní, které se stejně do toho marastu nechtělo, že bude ve třídě s těmi dětmi, které se budou vracet ze zahrady. A úplně nejlepší je, když se musí vrátit do školky paní učitelka, protože si promáčela boty, a vystřídat venku ji musí kolegyně.

Obdobným způsobem jsme si určili pravidla pro sáňkování, pouštění lodiček, koupání v rybníce, jízdu vlakem či autobusem, pro přechod visutého mostu, návštěvu ZOO či muzea. S pravidlem *Nesmí to bolet* jsme si mohli dovolit dělat mnohem více věcí, než kdybychom ho neznali. Stačilo říci: *„A jak to uděláme, aby to nebolelo ani nás, ani naši duši, aby to nebolelo lidí, zvířata a věci okolo nás, nikomu to neublížilo a nikoho nezranilo? A co se stane, když někdo naši domluvu nedodrží?“*

Na závěr pohledu do třídy Vrabčáků úryvek z posledního dopisu, který děti dostaly od kamaráda Harryho:

Je dobře, když se člověk umí chovat tak, aby ostatním lidem nezpůsobil bolest na těle ani na duši. Je dobře, když člověk neublíží ani zvířatům a věcem ve svém okolí. Je dobře, že vy jste takoví. Jsem hrdý, že jsem byl váš kamarád.

Přeji Vám, ať ve škole nikdy nezapomenete, co jste se ve školce naučili. Ať si celý život pamatujete, že to nesmí bolet. Potom Vás budou mít všichni rádi tak jako já.

Váš HP

Závěrem

Pravidla vytváříme postupně a rozšiřujeme je podle toho, jak nás k tomu vedou nové situace.

Jsou pravidla, bez kterých se neobejdeme po celý rok, a jsou pravidla, která nám poslouží jedno dopoledne a pak je můžeme zapomenout.

Všechna pravidla by měla být závazná jak pro děti, tak pro učitelky i ostatní zaměstnance MŠ.

Je třeba dbát na to, aby pravidla byla funkční, přiměřená věku a chápání dítěte. Děti musí chápat jejich význam i nutnost jejich dodržování. Jedině za těchto okolností má stanovení pravidel a dohod význam pro další rozvoj osobnosti dítěte a formování jeho morálních postojů.